

”Koronakriisi” ja liberaali järjestys: Uhka, sopeutuminen ja muutos

Marko Lehti ja Henna-Riikka Pennanen

Artikkelissa kysymme, voiko kriisin julistamisen ja poikkeuspolitiikan ymmärtää liberaalien demokraatioiden kontekstissa mahdollisuutena sopeutua ylijarjaisiin eksistentiaalsiin uhkiin. Vielä laajemmin ajateltuna pohdimme, voiko kriisinjulistusta tulkita myös epätavanomaisena (demokraattisena) politiikkana, joka mahdollistaa muutoksen ja uusiutumisen ja siten vahvistaa resilienssiä, kriisinhallintakykyä ja demokratiaa. Entä kuinka liberaali kansainvälinen järjestelmä – jolta puuttuu kyky ja halu julistaa kansainvälinen kriisi – voi sopeutua, oppia ja muuttua uhkan edessä? Rakentamamme teoriakehyksen keskiössä on analyttinen jaottelu kriisitapahtumaan, kriisiväitteeseen sekä kriisin julistukseen, jotka ymmärrämme lähtökohtaisesti poliittisina, sosiaalisina ja retorisisina konstruktioina, sekä kriisikokemuksen luoma turvattomuus. Pohdimme, ovatko laajalti hyväksytyt kriisiväitteet sekä yhteisesti jaettu kriisikokemus edellytyksiä ennakoimattoman hallinnalle ja ontologisen turvallisuuden palauttamiselle.

Avainsanat: covid-19, kriisi, liberaali demokratia, ontologinen turvallisuus, turvallistaminen

Johdanto

Tammikuun 30. päivä 2020 Maailman terveysjärjestö (WHO) totesi tuolloin vielä nimeämättömän koronaviruksen olevan ”kansainvälinen kansanterveysuhka”, tai kirjaimellisemmin käännettynä, ”kansainvälinen kansanterveyden hätätila” (engl. *Public Health Emergency of International Concern*). Nimen SARS-CoV-2 saanut virus ja sen aiheuttama tauti covid-19 levisivät maailmanlaajuisesti. Maaliskuun 11. päivä WHO julisti taudin pandemiaksi. Pandemian hallitsemiseksi valtiot ja osavaltiot ovat julistaneet hätä- ja poikkeustiloja ottaakseen käyttöön eriasteisia normaalia liikkuvuutta ja kanssakäymistä koskevia rajoitustoimia. Tarkastelemme tässä artikkelissa näitä reaktioita kriisin julistuksina. Yhdistelemällä kriisinhallinnan, poliittisen retoriikan, turvallistamisen ja ontologisen turvallisuuden näkökulmia luomme teoreettisen viitekehikon, joka auttaa ymmärtämään koronavirusta ympäröivän kriisipuheen ja -kokemuksen moninaisuutta. Kehyksen keskiössä on analyttinen jaottelu *kriisitapahtumaan, kriisiväitteeseen* sekä *kriisin julistukseen*, jotka ymmärrämme lähtökohtaisesti poliittisina, sosiaalisina ja retorisisina konstruktioina.

Tarkastelukohteitamme ovat ”läntiset” liberaalidemokratiat ja niiden kyky vastata yllättäviin ja ennakoimattomiin uhkiin, jotka vaativat normaalista poikkeavia toimia. Pohdimme, ovatko laajalti hyväksytyt kriisiväitteet – tulkinta kriisitapahtumasta – sekä yhteisesti jaettu kriisikokemus edellytyksiä ennakoimattoman hallinnalle ja ontologisen turvallisuuden palauttamiselle. Kysymme, voiko kriisin julistamisen ja *poikkeuspolitiikan* ymmärtää mahdollisuutena liberaaleille demokraatioille sopeutua eikä niinkään uhkana niiden oikeudelliselle ja poliittiselle perustalle. Viemme pohdinnan myös askelta pidemmälle tuomalla esiin näkökulman kriisinjulistuksesta *demokraattisena epätavanomaisena politiikkana*: mahdollisuutena

muutokseen tai hallittuun sopeutumiseen, joka on edellytys resilienssin, kriisinhallintakyvyn ja demokratian vahvistumiselle.

Toisena tarkastelukohteenamme on liberaali kansainvälinen järjestelmä. Kansainvälinen tilanne on kansallista tasoa paradoksaalisempi. Jo vakiintuneilla kansainvälisen yhteistyön instituutioilla, kuten Euroopan unionilla ja Yhdistyneillä kansakunnilla, on ollut vaikeuksia vastata äkkinäiseen uhkaan. Kriisin alkukuukausina harva johtava poliitikko on uskaltanut puhua globaalin yhteistyön ja solidaarisuuden puolesta. Globaalin näkymättömän uhan edessä turvallisuutta ei haeta ja tuoteta globaalisti vaan ensisijaisesti kansallisvaltioiden tasolla. Väitämme, että jaetun kriisikokemuksen ja virallisen kriisin julistamisen merkitys ontologisen turvallisuuden tuottajana selittää ainakin osin valtioiden keskeistä roolia koronapandemian aikana. Lisäksi kriisijulistuksella liikkeelle sysättävä poikkeustilapolitiikka, tai mahdollisesti luova demokraattinen epätavanomainen politiikka, on nykyisessä globaalissa järjestelmässä käytännössä valtioiden yksinoikeus.

Artikkelissa tarkastelemme kansainvälisen järjestelmän kankeutta koronaviruksen kaltaisen yllärajan haasteen kohtaamisessa sekä pohdimme, kuinka järjestelmä – jolta puuttuu kyky ja halu julistaa kansainvälinen kriisi – voi sopeutua, oppia ja muuttua eksistentiaalisen uhan edessä. Tutkijat ovat jo pitkään kirjoittaneet globaaleista viheliäisistä ongelmista, laajasta kokonaisvaltaisesta turvallisuudesta, maailman keskinäisriippuvuudesta, resilienssistä ja uudenlaisen globaalin hallinnan ja solidaarisuuden tarpeesta. Ennen kuin voimme vaikuttaa muutoksen puolesta, on meidän ymmärrettävä paremmin muutoksen dynamiikkaa. Tähän ymmärrykseen koronakevään kriisitunnelma antaa uusia eväitä.

Turvallistaminen, kriisipuhe, ja ontologinen turvallisuus

Koronakevään yhteiskunnallisen keskustelun keskiössä ovat olleet pandemian hallitsemiseen ja torjumiseen tähtäävät rajoitukset. Moni yhteiskuntatieteilijä on ilmaissut huolensa hallitusten rajoituksista, jotka kohdistuvat normaaliin elämänrytmiin, vapauksiin ja politiikkaan, ja niiden vaikutuksista. Poikkeustilojen on katsottu puuttuneen liberaalin yhteiskunnan perustaviin oikeuksiin, ja poikkeustoimia on tarkasteltu vallan keskittymisenä ja kontrollin lisääntymisenä (ks. esim. Pilke 2020). Italialaisen filosofi Giorgio Agambenin (2020) poikkeustoimia kyseenalaistavat puheenvuorot on nostettu tässä usein äärimmäiseksi esimerkiksi (Owen 2020; Shani 2020), mutta silti sama pelko poikkeustoitimien pysyvyydestä, sekä niiden poliittisen – ja siten vapaan yhteiskunnan – tukahduttavasta vaikutuksesta, heijastuu myös monen vähemmän ehdottomiin muotoihin kritiikkinsä pukevan kirjoittajan tavasta ymmärtää poikkeusolot.

Joissain maissa, kuten Unkarissa (Cavada 2020), poikkeustoitimienpiteitä onkin käytetty tietoisesti vallan keskittämisen välineinä, mutta pääosin kyse on ollut vastentahtoisesti ja pakon edessä tehdyistä väliaikaisista siirroista. Lisäksi, vaikka kriisillä on varmasti pitkän ajan vaikutuksia, paluu normaaliin poliittiseen tilaan näyttäisi tapahtuvan yllättävänkin nopeasti. Voisiko poikkeustilan siis sittenkin ymmärtää myös tarvittavana puskurina, joka auttaa säilyttämään ja sopeuttamaan liberaaleja vapauksia eksistentiaalisen uhan edessä ja vahvan kriisikokemuksen vallitessa?

Pohdimme kriisin julistamista politiikan osana ja (ontologisen) turvallisuuden palauttajana yhdistäen soveltuvin osin kriisinhallinnan, poliittisen retoriikan, turvallistamisen ja ontologisen turvallisuuden teorioita. Rakentamamme teoreettinen viitekehys yksinkertaistaa ja kenties jopa karrikoi yksittäisiä teoreettisia osiaan, mutta se toisaalta myös näyttää, kuinka eri osaset ovat toisistaan riippuvaisia. Tässä hahmottelemamme kehys on muovattu liberaalien demokratioiden¹ kontekstissa, mikä tekee sen soveltamismahdollisuuksista rajattuja. Kuinka kattavasti kehikko auttaa tulkitsemaan hyvin erilaisia liberaaleja demokratioita, saati sitten ”illiberaaleja” demokratioita tai muita poliittisia järjestelmiä, on jätettävä myöhemmin toteutettavan laajemman empiirisen tutkimuksen vastattavaksi.

Sanakirjamääritelmän mukaan kriisi viittaa poliittisesti tai taloudellisesti vaikeaan, epävarmuuden ja jännitteisyyden aikaan tai vaihtoehtoisesti käännekohtaan: kriittiseen hetkeen, jota seuraa ratkaiseva käänne parempaan tai huonompaan (OED Online 2020). Kriisi voidaan ymmärtää myös tilana, jota ei pystytä ratkaisemaan normaalein hallinnan menetelmin, vaan se on patologinen hetki, jota seuraa tuho tai pelastus mutta jossa paluuta menetettyyn normaaliin ei ole (Holton 1987, 504). Kriisi alleviivaa eroa normaalista (ks. esim. Koselleck & Richter 2006), ja siten kriisi merkitsee siirtymistä pois normaalista kohti tilaa, jossa normaaliksi koettu on uhattuna. Kriisi on myös Janet Roitmania (2011) lainaten mahdollistava musta piste uuden tiedon tuottamiseen, koska se haastaa sen, mikä aiemmin koettiin järkeenkäypänä. Kriisi on kuitenkin aina väite ja tulkinta, ja sen julistaminen edellyttää narratiivisen vallan käyttöä.

Varsinkin organisaatio- ja kriisinhallintatutkimuksessa voidaan erottaa erillisinä tutkimuksellisinä näkökulmina toisistaan *kriisi tapahtumana* (engl. *crisis-as-event*) ja *kriisi väitteenä* (*crisis-as-claim*) (Kalkman 2019; Spector 2019). Positivisistisessä tutkimuksessa kriisi ymmärretään objektiivisesti havainnoitavana, konkreettisena tapahtumana: myrskyn, nälänhädän tai sodan kaltaisena uhkana, joka etenee kaavamaisesti ja jonka vastuussa olevat johtohenkilöt voivat pysäyttää ja ottaa hallintaansa ennen kuin kriisi hallitsee heitä (Spector 2019, 275–276). Kriisi on silloin kyseenalaistamaton, verifioitavissa oleva olotila, johon pyritään löytämään rationaalisia hallinnan mekanismeja. Me puolestaan kallistumme konstruktivistiseen näkemykseen kriisitapahtumasta mahdollisesti, mutta ei välttämättömästi, konkreettisena tapahtumana, jolle ihmiset antavat aina merkityksen ja tulkinnan nimenomaan *kriisinä* (ma., 276). Toisin sanoen, tapahtumasta tulee kriisi, kun se tulkitaan kriisikehyksen läpi (Neüff 2018, 2).

Kriisi ei siis ole synonyymi konfliktille tai katastrofille, vaan kriisi on aina konstruktio, tulkinta ympäröivästä todellisuudesta. Tuo tulkinta tehdään kriisiväitteen kautta. Kriisiväitteestä muodostuu prisma, jonka kautta irralliset tapahtumat saavan merkityksen. Väitteen muodostumisen taustalla on esimerkiksi se, millä metodilla hankimme mielestämme primaaria tietoa ympäröivästä maailmasta ja millä pohjatiedolla me hankittua informaatiota tulkitsemme. Nyt keskiössä on ollut lääketieteellinen (virologinen ja epidemiologinen) tieto, jonka pohjalta on rakentunut narratiivi terveyskriisistä. Tuota narratiivia on puolestaan astunut haastamaan uusklassisen taloustieteen tiedon metodin alustama narratiivi talouskriisistä. Yksi ja sama identifioitu uhka, eli kriisitapahtuma (covid-19), on siis tulkittu erilaisten krii-

1 Lyhyesti määriteltynä liberaali demokratia yhdistää kaksi poliittisen teorian periaatetta: edustuksellisen demokratian ja yksilönoikeudet. Tarkempi määrittely, ks. esim. *Oxford Companion to Australian Politics* (2007).

siväitteiden kautta, joissa uhkan pääasiallinen kohde vaihtuu. Kriisiväite itsessään on poliittinen ja retorinen konstruktio sekä myös poliittisen kamppailun kohde.

Kriisitapahtuma ja kriisiväite eivät ole toisiaan poissulkevia näkökulmia vaan toisiaan täydentäviä. Näiden lisäksi kehyksemme keskiössä on retoriikan tutkimuksesta ammentava kolmas käsitteellinen perusyksikkö: *kriisi julistuksena* (engl. *crisis-as-declaration*). Kriisin julistamisella emme tarkoita kirjaimellista kriisin julistusta, vaan määrittelemme sen poliittiseksi aktiksi, joka rajaa uudelleen ja määrittää ”poliittista”. Kaikki kolme käsitettä: kriisi tapahtumana, kriisi väitteenä sekä kriisi julistuksena, ovat lähtökohtaisesti poliittisia, sosiaalisia ja retorisia konstruktioita.

Kriisin julistus on syytä pitää kriisitapahtumasta ja kriisiväitteestä erillisenä, joskin kehyksessämme vahvasti näihin kytkeytyvänä, koska juuri julistaminen on vallan käyttöä ja näyttäisi edellyttävän selkeää formaalia ja tunnustettua toimijuutta. Koronapandemian yhteydessä kriisin ovat käytännössä julistaneet kansallisvaltiot sekä, valtiomuodosta riippuen, osavaltiot. Hallinnot lähtivät liikkeelle terveystieteistä ja pyrkivät turvallisemaan tapahtuman. Ne nimesivät taudin eksistentiaalisesti uhkaksi sekä pyrkivät ottamaan uhkan hallintaan. Ne julistivat hätä- tai poikkeustilan ja ottivat käyttöön eriaikaisia poikkeustoimia kotonapyyntien- ja etätyösuosituksesta aina poikkeustilalakien nojalla määrättyihin karanteeneihin, yhteiskunnan sulkemiseen, ulkonaliikkumiskieltoihin ja kokoontumisrajoituksiin. Toisin sanoen, ne *julistivat* kriisin. Poikkeustoimien perusteluna ja oikeutuksena hallitukset käyttivät kriisitapahtumaa – eli koronaviruksen aiheuttamaa pandemiaa – sekä väitettä terveystieteistä. Tapahtuman tulkinta sekä kriisinarratiivin luominen ja valinta olivat poliittisia tekoja, joilla liberaaleissa demokratioissa on kuitenkin väistämättä myös juridinen puoli: kriisin julistaminen tapahtui erilaisten poikkeustilalainsäädäntöjen puitteissa.

Tässä yhteydessä kriisin julistaminen viittaa konkreettiseen hätätilan julistukseen ja ilmoitukseen poikkeusolojen vaatimien toimenpiteiden käyttöönotosta, soveltuvan lainsäädännön nojalla. Julistuksen tarkoitus on siirtää kyseinen organisaatio tai yhteiskunta mahdollisimman hallitusti tavanomaisesta poikkeavaan tilaan. Tässä mielessä WHO:n tammikuun lopussa ”julistama” kansanterveyden hätätila tai YK:n pääsihteeri António Guterresin toteamus ”globaalista terveystieteistä, jollaista ei ole nähty Yhdistyneiden kansakuntien 75-vuotisessa historiassa” (UN 2020), ovat kriisiväitteitä mutta eivät kriisin julistamista.

Juridisesta luonteestaan huolimatta kriisin julistaminen on ensisijaisesti poliittinen akti, joka rajaa uudelleen ja määrittää ”poliittista”. Se on ”poliittinen” tulkinta muuttuneesta tilanteesta ja uhasta sekä samalla vaade siirtymisestä epätavanomaiseen, normaalista poikkeavaan aikaan, jossa aiemmin normaaliksi koettu on jollain tavoin uhattuna. Kriisin julistuksessa nivoutuvat yhteen turvallisamisen askeleet, joiden avulla jokin asia tai tapahtuma esitetään eksistentiaalisena uhkana, joka vaatii normaalista poikkeavia toimia (Dombrowski 2020; Kalkman 2019, 423–424). Julistuksella hallinto luo tulkintakehyksen, jota se haluaa käytettävän. Se luo kriisitietoisuutta ja hakee tukea poikkeustoimille. Hallinto siis yhtä aikaa identifioi kriisin, antaa tapahtumille merkityksen ja esittelee tavat kriisin ratkaisemiseen. Hallinto sen sijaan ei hae julkista keskustelua kehyksestä tai eri toimintalinjoista vaan yhtenäisyyttä

uhan edessä (Kuypers 1997, 8; Neüff 2018, 26). Toisin kuin autoritaarisemmissä hallinnoissa, keskustelua ei kuitenkaan pyritä pakkotoimin tukahduttamaan (IPI 2020).

Kriisin julistamisen näkökulmasta Carl Schmittin (2005, 5) usein toistettu määritelmä: ”suvereeni on hän, joka päättää poikkeustilasta”, nousee väistämättä esiin. Sekä turvallistamisen että organisaatiotutkimuksen kriittisistä positioista katsoen kriisiväite ja kriisijulistus liittyvät valtaintresseihin, valtapositioihin ja vallan keskittymiseen (Kreide 2019, 74–76; Spector 2019, 276). Kriisin julistaja ottaa vallan nimetä nykyhetki poikkeukselliseksi (engl. *exceptional*), josta seuraa oikeutus tarkastella mennyttä ja tulevaa uudesta perspektiivistä (Roitman 2011). Julistuksen taustalla oleva kriisiväite puolestaan on narratiivista vallan käyttöä. Samalla tavoin perinteinen turvallistamistutkimus on nojautuessaan schmittiläiseen politiikkäkäsitykseen korostanut, miten poikkeustilan (engl. *state of exception*) politiikka tuottaa ulossulkevan ja syrjäyttävän valtajärjestelmän sekä ruokkii jakoa ystäviin ja vihollisiin. (Williams 2015, 114–115)

Mutta onko Schmittin tai negatiivisen turvallistamisen näkökulma koko totuus liberaalien demokratioiden kohdalla? Väitämme ensinnäkin, että oleellinen lisä schmittiläiseen vallan käsitykseen on se, että julistava taho ainakin olettaa sillä olevan muodollisen vallan lisäksi myös *emotionaalista valtaa* julistaa kriisi. Asiantuntijat, poliittiset toimijat, kansainväliset organisaatiot ja kansalaisjärjestöt, voivat toki tuoda esiin kriisiväitteen ja vahvistaa väitettään vetoamalla asemaansa, tietoonsa ja kokemukseensa. Mutta lähes kaikilta näiltä toimijoilta kuitenkin puuttuu esimerkiksi yritysten tai valtioiden johtajilla oleva institutionaalinen, poliittinen ja toimeenpaneva valta julistaa kriisi – mutta yhtä lailla näiltä puuttuu myös emotionaalista valtaa. Turvallistaminen nojaa institutionaaliseen ja poliittiseen valtaan, kun taas luottamuksen ja ”me”-kokemuksen luominen ja vaaliminen on emotionaalisen vallan käyttöä – kykyä vaikuttaa, liikuttaa ja luoda yhtenäisyyttä.

Toiseksi väitämme, että kriisin julistamisella voi olla myös rakentava ja poliittista suojeleva merkitys. Kriisi pitää sisällään vahvan vaateen poikkeuksellisesta ajasta, jolloin koko yhteiskuntajärjestelmä on eksistentiaalisesti uhattuna. Kriisijulistukseen liittyy vahvasti näkemys ennakoimattomuudesta tai ”sijoiltaan menemisestä”; tilanteesta, jota normaalit hallinnan mekanismit eivät pysty käsittelemään. Eksistentiaalinen uhka ja ennakoimattomuus luovat perustavanlaatuisia epävarmuutta, tosin jossain tapauksissa kriisin julistavalle taholle epävarmuus voi olla enemmän instrumentaalinen kuin itse koettu. Kriisijulistuksella hallitukset pyrkivät ohjaamaan kansalaiset omaksumaan kriisikokemuksen ja tietyn kriisinarraatiivin sekä noudattamaan poikkeustilan säännöksiä.

Kriisin julistaminen kytkeytyy siten ontologiseen turvattomuuden tunteeseen. Ontologisen turvallisuuden tutkimuksessa on esitetty viime vuosikymmeninä erilaisia tulkintoja, joiden kaikkien keskiössä on kollektiivisen toimijuuden haavoittuvuus. Ontologinen turvallisuus on liitetty hallinnan kokemukseen ja sitä kautta kykyyn säilyttää hallinnan tunne myös ennakoimattomissa tilanteissa (Flockhart 2016, 799–820). Kriisin julistus tuottaa tästä perspektiivistä ontologista turvattomuutta: yhteisö on menettänyt hallinnan tunteen ja kyvyn muuntautua normaalien rutiinien puitteissa. Ontologinen turvattomuus ja vahva kriisikokemus ruokkivat vastakkainasettelua, joko–tai–ajattelua ja muita yksinkertaistavia tulkintoja ihmisten etsiessä epävarmuuden keskellä varmuutta (Rumelili 2015). Schmittiläinen tulkinta

taas lähtee siitä, että poikkeustilan julistaminen ja uhan turvallistaminen oikeuttaa politiikan poissulkemisen ja synnyttää polarisaatiota. Mutta entä jos laajalti jaettuun kriisikokemukseen tai -tunteeseen vaikuttaminen kriisin julistamisen keinoin voikin paitsi luoda, myös ehkäistä polarisaatiota ja ontologista turvattomuutta, sekä toimia avoimen poliittisen tilan pelastajana?

Kriisin julistaminen, toisin kun pelkkä kriisiväite, sisältää usein myös hahmotelman ja lupauksen siitä, kuinka tilanne saadaan hallintaan. Näin julistus vastaa ontologisen turvattomuuden kokemukseen tarjoamalla usein konkreettisia hallinnan keinoja ja erityisesti valamalla kansalaisten uskoa siihen, että he pystyvät joustamaan ja pärjäämään ennakoimattoman kanssa. Visio siitä, kuinka kollektiivinen ontologinen turvallisuus palautetaan joko osin tai täysin, määrittää myös sen saamaa vastaanottoa. Liberaalissa demokratiassa myös kriisitulkinnalle ja poikkeuspolitiikalle on ainakin seremoniaalisesti haettava hyväksyntää. Lisäksi kriisin julistajalla täytyy jo lähtökohtaisesti olla demokraattisesti hyväksytty asema, jotta laajapohjainen hyväksyntä ja konsensus on mahdollinen. Yleisö odottaa valtaapitäviltä johtajuutta ja reagointia, joka voi manifestoitua kriisinjulistuksessa. Kriisijulistuksella hallinto puolestaan pyrkii vakuuttamaan yleisölle, että heillä on osaaminen, ymmärrys, tieto ja työkalut kriisistä selviämiseen. Tämän perusteella yleisö puolestaan arvioi johtajiensa vallan legitimitettä. (Neüff 2018, 1, 22, 25.)

Demokratioissa turvallistamisen hyväksyttävyydestä kertoo laaja poliittinen konsensus ja vapaaehtoinen pidättäytyminen kriisiväitteen avoimesta politisoinnista. Oleellista on, että kriisijulistus demokratiassa ei käytä pakottavaa valtaa sulkeakseen kriisiväitteen ja kriisitapahtuman politiikan ulkopuolelle, vaan siirtymä poikkeukselliseen tapahtuu yhteisellä suostumuksella. Pohjois-Amerikassa ja Euroopassa hallinnoilla on valta julistaa kriisi, mutta useimmilla niistä ei ole yksinoikeutta julistuksen perusteena olevaan kriisinarraatiiviin, vaan sitä on luotava vuorovaikutuksessa poliitikkojen, asiantuntijoiden ja median kanssa. Ylirajaisessa maailmassa kriisinarraatiivi on aina myös kansainvälinen. Pelkkä kriisin julistaminen ei estä vaihtoehtoisten kriisinarraatiivien syntyä ja niiden julkista esittämistä. Lyhyttä, suhteellisen laajan konsensuksen ja hiljaisuuden hetkeä lukuun ottamatta, hallitusten valitsemaa kriisinarraatiiveja ja tekemiä toimenpiteitä onkin haastettu ja kyseenalaistettu pandemian alkumetreiltä lähtien.

Kriisin julistaminen saattaaakin siis olla olennainen osa liberaalien demokratioiden kykyä vastata haasteisiin ja toipua niistä. Ilman erityistä kriisijulistusta, valtioiden kyky reagoida uhkiin on selkeästi rajatumpaa. Julistus ei ole välttämättömyys, mutta se voi tarjota yhteiskunnalle mahdollisuuden vastata ennakoimattomaan ja sopeutua. Vielä laajemmin ajateltuna kriisijulistus voidaan nähdä myös luovana mahdollisuutena. Kuten Michael Williams (2015, 115) osoittaa turvallistamisen suhteen, kriisijulistusta voidaan tulkita Andreas Kalyvasin demokraattisen ”tavanomaisesta poikkeavan” (engl. *extraordinary*) politiikan näkökulmasta – toisin sanoen, epätavanomaisen politiikan hetkenä. Kalyvas esittää, että vaikka epätavanomainen politiikka voi sisältää epädemokraattisia elementtejä, se myös avaa mahdollisuuden kollektiiviseen mobilisointiin ja yhteiskunnan poliittiseen, lailliseen tai arvojärjestelmään kohdistaviin mullistaviin muutoksiin (Kalyvas 2008, 3, 6–7). Sen sijaan, että epätavanomainen politiikka väistämättä johtaisi demokratian murenemiseen, se voi päinvastoin olla demokratian konstitutiivinen (engl. *constituent*) osa. Se voi vahvistaa poliittista järjestelmää, sen

legitimiteettiä ja poliittista osallistumista. (Williams 2015, 114) Toisin sanoen, kriisin julistus voi olla uusi alku.

Seuraavaksi tarkastelemme empiirisesti kansallisen ja valtiotason kriisipuhetta ja kriisitoimia teoreettisen kehyksemme läpi. Tarkastelun keskiössä ovat kriisiväitteet ja kriisijulistukset, ennemmin kuin yksittäiset valtiot. Aineistona käytämme medialähteitä sekä hallitusten edustajien puheita. Tarkemman empiirisen analyysin paikka on myöhemmin, ja nyt pyrimme valikoitujen esimerkkitapausten kautta seuraamaan, kuinka kevään edetessä terveyskriisiväitteen nojalla kriisin julistaneet hallitukset ovat joutuneet vastaamaan kilpaileviin kriisiväitteisiin: talous- ja oikeuskriisinarraatiiveihin, jotka on sittemmin otettu eri tavoin mukaan myös viralliseen retoriikkaan oikeuttamaan ja perustelemaan rajoitustoimien purkua. Lisäksi hallitukset ovat joutuneet perustelemaan valintaansa julistaa kriisi tilanteessa, jossa kaikki hallitukset eivät ole valinneet ja ottaneet käyttöön kriisinarraatiivia tai eivät ole julistaneet kriisiä. Kriisiväitteiden rinnalla onkin esiintynyt narraatiivit ”epäkriisistä” sekä myös ”valekriisistä”, joissa ei ole tunnistettavissa kriisipuhetta tai avointa pyrkimystä turvallistamiseen ja joissa on erityisesti pyritty välttämään kolhuja ontologiseen turvallisuuteen.

Kansalliset kriisinarraatiivit

Covid-19 on korostanut kansallisvaltioita ensisijaisena kansalaisten turvallisuuden takaajana, myös globaalien uhkien edessä. Taudin levitessä valtio toisensa jälkeen oli pakotettu reagoimaan uhkaan. Useimmat Euroopan ja Pohjois-Amerikan valtiot ovat päätyneet kriisitapahtuman toteamisen ja terveyskriisiväitteen omaksumisen ohella julistamaan kansallisen kriisin ja samalla rakentamaan kokemuksen hallinnasta. Suurin osa hallituksista kuitenkin aluksi epäröi kriisin julistusta, toiset pidempään kuin toiset, mutta vain muutama on välttänyt (poliittista) terveyskriisin julistamista kokonaan.

Useat hallinnot hyväksyivät WHO:n tammikuun lopussa esittämän terveyskriisiväitteen (toteamus kansanterveysuhkasta) siinä määrin, että kuten Suomi, ne ensin varautuivat, kaivoivat esiin pandemiasuunnitelmat ja nostivat valmiustasoa. Mutta vielä tässä vaiheessa Suomessakin haluttiin välttää ”ylimitoitettuja toimia” (Marin 2020a), jollainen varsinainen kriisin julistaminen olisi ollut. Poliittinen päätös kriisin julistamisesta tehtiin vasta kansallisten tulkintojen vahvistaessa uuden tilannekuvan. Maaliskuun 16. päivä hallitus julisti terveyskriisin ja totesi, että ”maassa vallitsevat valmiuslain mukaiset poikkeusolot” (Marin 2020b). Poikkeusolojen toimenpiteinä hallitus esimerkiksi sulki koulut ja kielsi yli kymmenen hengen tapaamiset. Lisää poikkeustoimia seurasi myöhemmin. Valtiovarainministeri Katri Kulmuni (2020) loi kriisitietoisuutta ja tähdensi terveyskriisinarraatiivin ensisijaisuutta kirjoittamalla: ”Tilanne on koronaepidemian vuoksi vakava. [...] Terveys ja turvallisuus menevät nyt kaiken edelle”. Kulmuni korosti, että turvallisuus oli nyt kollektiivisesti koko kansan käsissä. Hän painotti etenkin kansalaisten vastuuta noudattaa ”kaikkia ohjeita ja määräyksiä tinkimättä” (ma.).

Pääministeri Sanna Marin identifioi uhkaksi, kriisitapahtumaksi, covid-19:n. Eduskunnan täysistunnossa pitämässään puheessa Marin tarkensi poikkeusolojen laillista perustaa, korosti normaaliolojen mukaisten toimivaltuuksien riittämättömyyttä sekä eritteli hallituksen keinovalikoimaa ja valmiuksia kriisin hoitoon. Marin asetti päämääräksi kriisin hallin-

nan, ei niinkään kriisin ratkaisun. Tavoitteena oli ”pyrkiä tasaamaan koronaviruksen aiheuttamaa tautihuippua”. (Marin 2020b.) Marin (2020c) on korostanut, että hallitusten päätökset perustuvat viimeisimpään tietoon ja asiantuntija-arvioihin. Asiantuntijatietoon vetoaminen voidaan tulkita yhtenä retorisenä keinona ja strategiana siirtää kriisin hallinta normaalin poliittisen kiistelyn ulkopuolelle ja astua epätavanomaisen politiikan aikaan. Silti hallituksen valinta pohjata päätökset Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) tarjoamaan tutkimukseen ja asiantuntija-arvioihin oli sekin itsessään poliittinen.

Huhtikuussa pääministeri korosti terveyskriisin syvyyttä ja vakavuutta sekä teki selväksi, että tavalla tai toisella poikkeustila jatkuu ja paluu normaaliin on vielä kaukana. Puheessa ontologisen turvattomuuden kanssa käsi kädessä kulki kuitenkin myös ontologisen turvallisuuden vahvistaminen. Marin (2020c) totesi, että hallitus minimoisi kriisin aiheuttamat vauriot ja suomalaisten oli vain ”kuljettava eteenpäin ja luotettava siihen, että löydämme tien ulos kriisistä yhdessä”. Retorisena välineenä Marin käytti emotionaalista valtaa vedotessaan yhteistyöhengen sekä pyrkiessään vahvistamaan kansanedustajien ja kansalaisten luottamusta hallituksen toimintaan arvioimalla, että hallinnon toimenpiteiden ansiosta tartuntatilanne oli pysynyt maltillisena. Terveyskriisinarraatiivin lisäksi myös talouskriisiväite tuli osaksi Suomen poliittisen johdon retoriikkaa ja pääministeri ilmoitti, että maa oli siirtymässä seuraavaksi kohti niin kutsuttua hybridistrategiaa. (Ma.)

Samaan aikaan huhtikuun lopulla yli neljäsosa koronaviruksen aiheuttamista kuolemista on tapahtunut Yhdysvalloissa (Regan ym. 2020). Siitä huolimatta, että vuonna 2019 valtioiden varautumista terveysuhkiin mitanneen *The Global Health Security (GHS) Index* -tutkimuksen mukaan Yhdysvallat oli maailman parhaiten pandemiaan varautunut valtio (GHS 2019, 20). Yhdysvaltalaiset olivat järkyttyneitä ja epäuskoisia: kuinka rikas, vakaa, demokraattinen ja eittämättä maailman voimakkain valtio saattoi olla polvillaan koronapandemian edessä (Mounk 2020)? Tuo shokki kertoo hallinnan tunteen ja ontologisen turvallisuuden menettämisestä, jonka palauttamista yhdysvaltalaiset odottavat poliittiselta johdoltaan. Pyrkiessään vastaamaan odotuksiin, Yhdysvaltain presidentti Donald Trump on turvautunut koko kriisipuhestrategioiden kirjoon ja vaihtanut käsikirjoitusta aina tarpeen mukaan. Alkuvaiheessa Trump katsoi, ettei virus kohdistanut merkittävää uhkaa yhdysvaltalaisille. Yhdysvallat oli valmistautunut, tilanne oli täysin hallinnassa ja kuin ihmeen lailla virus katoaisi pian. (Stevens & Tan 2020.)

Maaliskuun 11. päivä WHO julisti covid-19-taudin pandemiaksi, ja 24 Yhdysvaltain osavaltiota oli jo julistanut hätätilan. Myös Trump päätyi julistamaan kriisin terveyskriisiväitteen pohjalta. Maaliskuun 13. päivä hän julisti kansallisen hätätilan *Stafford Actin* nojalla. Kyseisen lain puitteissa keskushallinto kykenee vapauttamaan resursseja katastrofitilanteessa, mutta se ei edellytä, että keskushallinto ottaisi ohjat kriisitilanteen hoitamisessa. Päävastuu jäi osavaltioille (Kirby 2020). Terveyskriisinarraatiivista huolimatta covid-19:n uhka kansanterveydelle on hallinnon puheissa vaikuttanut toissijaiselta verrattuna uhkaan taloudelle. Hallituksen esitellessä mahdollisia toimenpiteitä tiedotustilaisuuksissa, keskiössä ovat olleet taloustoimet (Trump 2020). Epidemian edetessä Trump on yhä äänekkäämmin tuonut esille talouskriisinarraatiivia. Hän muun muassa painotti, kuinka ”lääke ei saanut olla pahempi kuin itse ongelma” (Smith & Gambino 2020). Trump myös väitti, että taantuma tai lama aiheuttaa enemmän

kuolemia kuin koronavirus (Qiu 2020). Sysäyksenä talouden elvyttämiseksi Trumpin hallinto myös julkaisi ohjeet asteittaiseen yhteiskunnan avaamiseen. Trump jätti osavaltioiden päättäjien harteille lopullisen valinnan siitä, minkä kriisiväitteen pohjalta nämä jatkossa pyrkisivät luovimaan poikkeusoloista takaisin kohti normaalia (Bettelheim 2020; Collinson 2020).

Vuosi 2020 on Yhdysvalloissa presidentinvaalivuosi, ja Trump on ehdolla jatkokaudelle. Koronaviruksen vuoksi uurnilla mitataan paitsi hänen yleistä kannatustaan, todennäköisesti myös hänen kriisinhallintakykyään. Vaikuttaisi siltä, että Trump joko uskoo tai toivoo äänestäjien arvioivan hänen suoriutumistaan talous- ei terveyskriisin hoidossa. Siksi Trump on vakuuttanut terveyskriisin olevan hallinnassa ja arvioi hallituksen pelastaneen satoja tuhansia tai miljoonia henkiä toimillaan (Re 2020). Trumpin puheissa katse on jo optimistisesti tulevaisuudessa, jossa Yhdysvallat on paluumatkalla suuruuteen (ks. esim. Borger 2020a; Holmes 2020). Trumpin tiuhaan vaihtuvat kriisinarraatiivit osoittavat, että kriisipuhe on poliittinen valinta, joka sosiaalisen konstruktion luonteestaan huolimatta on myös kytköksissä muuttuvaan todellisuuteen. Kasuvia virustartunta-, kuolin- tai työttömyyslukuja, niiden aiheuttamaa turvattomuutta, ja niiden implikoimia kriisinarraatiiveja, on vaikeaa täysin sivuuttaa. Toisaalta Trump on jatkuvasti pyrkinyt siirtämään kansan ja median huomion nykyhetkestä – jota sävyttää ontologinen turvattomuus ja kriisikokemus – visioon tulevaisuudesta, jossa kriisitapahtumilla ja -väitteillä ei ole sijaa.

Pelkkä ajatus kriisin julistamisesta – ja siitä seuraava mahdollisuus poiketa normaaleista demokratian pelisäännöistä, lainsäädännöstä, perusoikeuksista ja vallanjaosta – on puolestaan nostanut esiin vastareaktion narraatiivin oikeuskriisistä useissa liberaaleissa demokratioissa. Oikeuskriisiväitteen esittäjät vaikuttavat pääsääntöisesti akateemisissa tai kansalaisjärjestöpiireissä, jonkin verran myös politiikassa. Esimerkiksi Suomessa kansainvälisen oikeuden professori Martin Scheinin ja apulaisprofessori Pauli Rautiainen ilmaisivat huolensa siitä, miten poikkeustoimet kaventavat perusoikeuksia ja ohittavat ihmisoikeuskysymykset turhan kevyesti. Heidän mukaansa liikkumisrajoitukset ja sairaanhoitohenkilökuntaan kuuluvien työvelvoite, pyrkiessään säästämään ihmishenkiä, asettaa toisia ihmisiä perusteettomasti hengenvaaraan (Scheinin & Rautiainen 2020). Myöhemmin julkinen oikeuskeskustelu on kohdistunut poikkeustilojen vaikutuksiin esimerkiksi lasten, vammaisten ja pakolaisten oikeuksiin.

Kommenteissaan Scheinin on korostanut poikkeustilan aiheuttamaa demokratian kaventumista ja päätöksenteon keskittymistä. Huolen taustalla on logiikka, että kun poikkeusolot kerran julistetaan, kynnys niiden julistamiseen laskee jatkossa. Poikkeustilasta voi tulla ”uusi normaali”, ja kuten muualla maailmassa on todistettu, sen avulla voidaan hajottaa parlamentteja ja nostaa valtaan sotilasdiktatureja. (Pilke 2020.) Tällainen huoli demokratioiden luisumisesta pysyvään poikkeustilaan on sukua Giorgio Agambenin ajatuksille. Helmikuussa Agamben herätti kansainvälisesti keskustelua (ks. esim. Owen 2020; Shani 2020) kirjoituksellaan, jossa hän syytti viranomaisia sekä mediaa kollektiivisen paniikin lietsomisesta. Hän uskoi päämääränä olevan hallituksille tyypillinen taipumus poikkeustilan varjolla rajoittaa perusoikeuksia ja vapauksia sekä militarisoida yhteiskunta. (Agamben 2020.) Pohjavireenä oikeuskriisinarraatiivissa on negatiivinen näkemys turvallistamisesta tai agambenilainen/schmittiläinen käsitys epädemokraattisten poikkeustilojen muuttumisesta pysyviksi, kun

demokraattisesti valitut hallinnot haalivat lisää valtaa vastatakseen sisäisten ja ulkoisten viihollisten muodostamiin eksistentiaaliisiin uhkiin. Nämä näkemykset poissulkevat mahdollisuuden, että kriisinjulistus voisi olla portti demokraattiseen epätavanomaiseen (engl. *extraordinary*) politiikkaan.

Agamben (2020) korostaa koronaepidemian ”keksittyä” luonnetta, kuten hän tuo ilmi poikkeustoimia kritisoiden tekstinsä otsikossa (ital. *L'invenzione di un'epidemia*, engl. *Invention of an Epidemic*) sekä itse tekstissä, jossa hän kuvailee Italian hallituksen hätätilatoimia ”väitettyä koronavirusepidemiaa” vastaan ”kuumeisiksi, epärationaaliksi ja täysin perusteettomiksi”. Hän vaikuttaa viittaavan suoraan kriisitapahtumaan, epidemiaan, ja kritisoi sen käyttämistä poikkeustilapolitiikan oikeutuksena. Siinä sivussa hän myös kiistää sekä tapahtumaan että kriisinjulistukseen kytkeytyvän terveyskriisinarraatiivin. Saman suuntaisia näkemyksiä ovat tuoneet esiin hajanaiset ryhmittymät myös esimerkiksi Britanniassa ja Yhdysvalloissa. Britanniassa ”skeptikoiksi” itsensä kuvaavat oikeistomediahahmot, konservatiivipuolueen tukijat, libertaarit ja poliitikot vastustavat hallituksen asettamia rajoituksia. Heidän mielestään asiantuntijoiden sanaan ei ole luottamista, ja hallituksen koronatoimet ovat hysteerinen ylireaktio. (Geoghegan & Fitzgerald 2020.) Toisin sanoen nämä skeptikot pyrkivät suuntaamaan julkisen diskurssin terveyskriisinarraatiivista epäkriisinarraatiiviin.

Yhdysvaltain oikeisto- ja konservatiivipiireissä epäkriisinarraatiivi on puolestaan huipentunut narraatiiviin ”valekriisistä”. Maan konservatiivimedia on lietsunut ajatusta siitä, että keskushallinnon lääketieteelliset asiantuntijat ja Demokraattista puoluetta edustavat osavaltioiden kuvernöörit ovat ylireagoineet pandemiaan ja rajoitustoimillaan loukanneet kansalaisten perusoikeuksia (Collinson 2020). Rajoitustoimien vastainen ajattelu ja liikehdintä kulminoitui huhtikuussa järjestetyissä ”ReOpen”-mielenosoituksissa. Mielenosoitusten järjestäjiltä herui ymmärrystä sairaiden ihmisten karanteeniin, mutta terveiden ihmisten määräämistä pysymään kodeissaan he pitivät ”tyranniana” (Gabbatt 2020). Minnesotassa mielenosoittajilla nähtiin epäkriisinarraatiiviin viittaavia kylttejä, Indianassa puolestaan julistettiin Yhdysvaltain kuolleisuusluvut valheiksi ja heiluteltiin kylttejä, joissa luki ”#FakeCrisis” (Hogan 2020; Mudde 2020). Teksasin osavaltiossa protestin järjestäjätahona oli salaliittoteorioistaan tunnettu InfoWars-sivusto. InfoWarsin myötä etenkin Teksasin mielenosoituksissa korostui narraatiivi koronaviruksesta ”huijauksena”. Sivuston Owen Shroyer tarkensi, että virus itsessään oli todellinen, mutta sen varjolla luotu ”hysteria” ja maan sulkeminen olivat osa huijausta. (Beckett 2020.)

Sekä Britanniassa että Yhdysvalloissa epäkriisinarraatiivin puolesta puhujat ovat nostaneet vaihtoehdoksi omien maidensa poikkeuspolitiikalle Ruotsin (Geoghegan & Fitzgerald 2020; Mudde 2020). Ruotsissa hallinto ei ole sinänsä kiistänyt kriisitapahtumaa eikä terveyskriisiväitettä, mutta on pidättäytynyt kriisin julistamisesta niiden perusteella. Ruotsi näyttää muodostavan oman erikoisen tapauksensa, jossa nimellisesti ei ole siirrytty poikkeustilapolitiikkaan, vaikka hallinto on painottanut olevansa varautunut myös poikkeustoiimiin tarvittaessa. Sen sijaan on pyritty elämään osittain jatkuvassa normaalissa, siitä huolimatta, että kriisikokemus yhteiskunnassa on ollut laaja. (Reynolds 2020.)

Ruotsalaista keskustelua tuntuu hallitsevan pyrkimys epäpolitisoida kriisitapahtuma. Toisin kuin muissa Euroopan maissa, pääministeri Stefan Löfven on ollut sivuroolissa eikä

ole muodollisesti tai symbolisesti ottanut johtajuutta itselleen. Kriisinhallinnan strategia on ulkoistettu johtavan epidemiologi Anders Tegnellin johdettavaksi ja perusteltavaksi. Näin strategia ja sen toimeenpano esitetään virkamiestyönä ja kiistattomaan tietoon perustuvana toimena. Tällä linjauksella strategia on rajattu poliittisen debatin ulkopuolelle, vain terveyden ammattilaisille kuuluvaksi keskusteluksi. Alkuvaikeiden yksimielisyyden rikkoivatkin lähinnä toiset asiantuntijat, mutta mielenkiintoista on, miten näille Tegnellin virallisen linjan haastaneille asiantuntijoille ei varsinkaan alkuvaiheessa annettu ääntä ruotsalaisessa julkisessa keskustelussa (Gustavsson 2020). Tässä mielessä maan voi tulkita ajautuneen poikkeusajan politiikkaan, mutta ilman kriisin julistusta.

Kansalaiset ovat tukeneet Tegnellin strategiaa, ja suhteellisesti korkeita tartunta- ja kuolleisuuslukuja tulkitaan rakenteellisina ja sosioekonomisina kansanterveyden ongelmina, ei eksistentiaalisena uhkana. Poliitiikan tutkija Tae Hoon Kim (2020) selittää asiantuntijavaltaa etenkin Ruotsin lähihistorialla, josta puuttuvat kansalliset kriisitapahtumat sekä kulttuurisessa muistissa olevat mallit kriisijulistuksista ja kansallisen yhtenäisyyden herättelystä uhkien edessä. Toisin sanoen Ruotsin hallinnolta on toistaiseksi puuttunut halu käyttää poliittista, institutionaalista ja toimeenpanevaa valtaa julistaa kriisi, ja jos Kimin tulkinta on oikeasuuntainen, sillä voi olla myös vaillinainen kyky välineellistä emotionaalista valtaa kriisikokemuksen luomiseen.

Näiden empiiristen esimerkkien perusteella voidaan väittää, että kriisin julistaminen ei ole väistämätön vaihe. Kriisitapahtuman tai kriisiväitteen logiikka ei määritä mitään ennakoitavasti kehittyvää prosessia, joka huipentuu kriisin julistamiseen. Kuten koronakevään aikainen poliittinen keskustelu ja päätöksenteko osoittaa, hallinto voi valita tulkitseeko se tapahtuman kriisiksi; se voi omaksua useampia kriisiväitteitä tai valita epäkriisinarraatiivin; ja se voi julistaa kriisin tai olla julistamatta. Kun kriisijulistus kansallisella tasolla on periaatteessa mutkatonta osoittaa ja analysoida, kansainväliselle tasolle siirtyessä teoriakehikkomme soveltaminen tältä osin vaikeutuu huomattavasti.

Kansainvälinen kriisinarraatiivi ja liberaali kansainvälinen järjestelmä

Yhdistyneiden kansakuntien pääsihteeri António Guterres on puhunut globaalista kriisistä sekä solidaarisuudesta ja laajemmasta tarpeesta miettiä globaalien järjestelmien perustat uudelleen. Guterres esitti toiveen globaalista aselevosta kaikissa konflikteissa jo 23.3. (*UN News* 2020) ja peräänkuulutti huhtikuun alussa *The Guardianissa* julkaistussa kirjoituksessaan poikkeuksellisia toimia poikkeuksellisina aikoina. Hän esitti, että globaalien hallinnan käytäntöjä tulisi uudistaa ja resilienssiä kasvattaa, jotta voimme vastata tulevaisuuden globaaleihin haasteisiin. Guterres haastoi avoimesti pandemiaa seuranneen sisäänpäin kääntymisen ja kansallisen edun ajamisen. Hän muistutti, että pandemian pysäyttäminen maailmanlaajuisesti on paitsi moraalinen välttämättömyys, myös ihan puhtaasti valistunutta itsekkyyttä. (Guterres 2020.)

Kukaan ei kiistä, etteikö covid-19 ole globaali ja ylitsemaailman uhka, johon vastaaminen vaatii laajaa kansainvälistä yhteistyötä. Tästä huolimatta pandemian ensimmäisten kuukausien aikana valtiotason kansainvälinen yhteistyö ennemminkin hiipui kuin tiivistyi. Ei ole ollut virallista tahoa, joka olisi kyennyt julistamaan globaalien kriisin ja kokoamaan maailman

valtiot yhteiseen rintamaan. Kriisijulistukset ovat saaneet kansallisten hätätilojen julistusten muodon ja globaalin kriisitapahtuman hallitseminen on ollut kansallisvaltioiden harteilla. Seurauksena on ollut rajojen sulkemista, liikkumisen rajoittamista ja kiivasta kilpailua suo- javarusteista. Veteraanidiplomaatti Henry Kissinger kuvaa tilannetta paluuksi linnoitettujen kaupunkivaltioiden (engl. *walled city*) aikaan, jossa kaupunkia hallitsevalla suvereenilla on velvoite suojella sen asukkaita ulkoiselta uhalta. Tilanne on paradoksaalinen: valtiot kääntyvät sisäänpäin ja ratkovat kriisejään muuriensa sisällä, samalla kun jokaisen hyvinvointi ja vauraus on riippuvainen globaalista kaupasta ja ihmisten liikkuvuudesta eli liberaalista maailmanjärjestyksestä. (Kissinger 2020.)

Ulkopoliittisen instituutin julkaisemassa puheenvuorossa myös Carla Norrlof (2020) esittää pandemian uhkana liberaalille kansainväliselle järjestykselle. Tuo uhka ei ole terveysuhka eikä suoraan covid-19:n aiheuttama, vaan uhka on taudin vastaiset toimenpiteet, jotka rajoittavat Norrlofin mukaan liberaaleja oikeuksia sekä talouden ja liikkuvuuden vapautta. Niin Norrlof kuin Kissinger vaikuttavat haluavan pelastaa vanhan globaalin järjestyksen ja palata siihen, kun kriisi on ohi. Näin he sulkeistavat ulkopuolelle kysymyksen muutoksesta ja sen tarpeellisuudesta, mitä taas esimerkiksi Guterres korostaa. Guterresin linjoilla on myös toinen pitkän linjan ajattelija, Noam Chomsky, joka toteaa osuvasti, että ”jos haluamme estää seuraavan [pandemian], meidän pitäisi kysyä, miten näin pääsi käymään ja muuttaa sitä mikä meni pieleen” (Polychroniou 2020).

Ennen koronapandemiaa, yksi näkyvimmistä kansainvälisistä kriisinarratiiveista on ollut Norrlofin ja Kissingerin esiin tuoman liberaalin kansainvälisen järjestyksen kriisi (Lehti & Pennanen 2020b). Kyseessä ei ole yksi ainoa kriisinarratiivi, vaan se on jakautunut useaan eri näkökulmaan. Puhujat ovat nostaneet esiin eri näkemyksiä siitä, mitkä periaatteet, instituutiot ja kannatinpalkit ovat liberaalin järjestyksen ytimessä, mihin liberaalin järjestyksen hegemonia on perustunut/perustuu ja mitkä näistä elintärkeistä osasista ovat haastettuja tai uhattuja. Tätä välillä kiihkeäkin väittelyä liberaalin järjestyksen kriisistä ei tule kuitenkaan sekoittaa perinteiseen, positivistiseen, käsitykseen kansainvälisestä kriisistä: konfliktiin, jännitteisiin tai ylijarjaisiin katastrofeihin. Poliittisen retoriikan näkökulmasta tällainen tapahtuma vaatii aktiivista kriisitulkintaa johtajilta. Tällaisten kriisien tulkintakehikoksi tarjotaan usein melodraamaa hyvän ja pahan kamppailusta, samalla kun johtaja pyrkii hakemaan tulkinnoilleen laajaa moraalista hyväksyntää ja tukea. (Kuypers 1997, 8; Neüff 2018, 26). ”Koronakriisi” rinnastuu osin juuri perinteiseen kriisikäsitykseen, mutta Trumpia lukuun ottamatta valtioiden johto ei ole esittänyt sitä ulkoisen uhan kehityksessä.

Liberaalin järjestyksen kriisissä on kyse erilaisista kriisiväitteistä, joissa tunnistetaan ensin eri tavoin järjestelmän kantava ydin ja sitten kohdistetaan siihen uhkakuva. Tässä nostamme esiin kolme versiota tuosta kriisiväitteestä: 1) liberaalin internationalismin kriisi, 2) johtajuusvajeen luoma kriisi sekä 3) uusliberaalin globalisaation kriisi. Vaikka pandemian aikana päähuomio on kiinnittynyt kansallisiin kriisinarratiiveihin, nämä kolme osittain päällekkäistä ja yhteen limittyvää narratiiviversiota eivät ole kadonneet mihinkään. Päinvastoin, covid-19 on kriisitapahtumana ja terveyskriisinarratiivina kytketty kriisiväitteeseen ja syventänyt ko-

ettua kriisiä. Tältä osin teoreettinen viitekehysemme palvelee yhteen nivoutuneen kansainvälisen koronakriisin ja liberaalin kansainvälisen järjestyksen kriisin analyysia.

Mutta kun siirrymme pohtimaan kriisin julistamista ja muutoksen mahdollisuutta kansainvälisellä tasolla, näkyviin nousee väistämättä enemmän kysymyksiä kuin vastauksia. Onko liberaali kansainvälinen järjestys kykenevä sopeutumaan ennakoimattomiin globaaleihin uhkiin tai jopa uudistumaan uhkien edessä? Mihin sen resilienssi tai muutosalttius perustuu? Tarjoaako covid-19:n ympärille kietoutunut kriisikokemus mahdollisuuden ajatella uudelleen ja muovata maailmaa kestävämmäksi? Toisaalta: Onko siirtymä epätavanomaiseen politiikkaan edes mahdollinen tämän järjestelmän tasolla? Kuka tai mikä voi julistaa kriisin?

Liberaali internationalismi on monitulkintainen käsite. Kyseessä on paitsi kansainvälisen politiikan teoria, myös normatiivinen maailmankuva. Käsitettä käytetään kattoterminä liberaalin (kansainvälisen) järjestelmän arvoille ja periaatteille, kuten demokratia, monenkeskisyys, sääntöperustaisuus, taloudellinen keskinäisriippuvuus ja vapaat markkinat (Parmar 2018, 154–156). Toisaalta taas käsite voidaan ymmärtää kuvauksena Yhdysvaltain toisen maailmansodan jälkeiselle ulkopoliitikalle (Jahn 2018, 45) tai synonyymina liberaalille interventionismille. Liberaalin internationalismin näkökulmasta ulkoisina uhkakuvina liberaalille järjestykselle on nähty etenkin suurvaltapolitiikan, blokkien ja vaikutusvaltapiirien paluu, autoritaaristen nousevien maiden vaikutusvallan kasvu sekä globaalisti päätään nostava nativismi. Sisäisenä uhkana puolestaan koetaan yleisesti demokratian vetovoiman heikkeneminen ja erityisesti liberaalin demokratian periaatteita haastavat illiberaalit demokratiat. (Alcaro 2018, 3; Ikenberry 2011b; Luce 2018, 11–12, 120–121, 138; Stokes 2018, 137.)

Liberaalin internationalismin sitkeyttä voi tarkastella (uus)gramscilaisen kulttuurisen hegemonian sekä legitimitietin kautta. Gramscilaisen tulkinnan mukaan hegemonia ei ole vain materiaalista, vaan myös kulttuurillista ja ideationaalista. Hegemonia ei myöskään ole pelkkää voimankäyttöä vaan se voi tiivistyä yhteisiin ideologioihin, arvoihin tai normeihin. Oleellista gramscilaiselle hegemonialle on suostumus ja legitimitietti. Globaali ideationaalinen hegemonia esittää tietyn kansainvälisen järjestyksen – sen normit ja instituutiot mukaan lukien – universaalina, silloinkin kun ne tosiasiallisesti palvelevat pienen joukon intressejä. (Clark 2009, 206; Cox 1993, 61–62; Hopf 2017, 203–205.) Tästä näkökulmasta katsottuna liberaali kansainvälinen järjestelmä ja sen resilienssi on siis nojannut hegemoniseen ajatukseen liberaalin internationalismin sekä liberaalin järjestyksen universaaliudesta ja legitimitietistä, joita on toki haastettu, mutta ei kumottu. Koronakriisiin kytketyssä liberaalin järjestyksen kriisipuheessa viruksesta kuitenkin odotetaan käännekohtaa: joko liberaalin internationalismin legitimitietti ja hyväksyntä lujittuvat tai murenevat lopullisesti (ks. esim. Ash 2020; Walt ym. 2020, 10).

Pandemian aikana etenkin liberaalin internationalismin periaate monenkeskisestä yhteistyöstä on ollut koetuksella. Vaikka toisaalta kansainvälisen yhteistyön käytänteet ja organisaatiot ovat jatkaneet toimintaansa, covid-19 on paljastanut tuon monenkeskisen yhteistyön rajat ennakoimattoman edessä ja kyvyttömyyden luoda kansainvälisesti yhdistävää kriisikokemusta ja poikkeuksellista politiikkaa. Kansainvälisistä organisaatioista näkyvimmissä roolissa on ollut YK:n alainen Maailman terveysjärjestö (WHO). Toimenkuvansa mukaisesti WHO katsoo koronavirusta nimenomaan terveysuhan näkökulmasta. Yhdysvaltain presidentti Trump

on kuitenkin politisoinut WHO:n roolin ja syyttänyt sitä Kiinan etujen ajamista ja epäonnistumisessa covid-19 maailmanlaajuisen leviämisen ehkäisemisessä (ks. esim. Re 2020). Toisaalta WHO:n rooli globaalin pandemian toteamisessa oli olennainen ja merkittävä. Vaikka järjestöllä ei ole kykyä ja legitimizeettiä julistaa globaalia kriisiä, valtaosa maailman valtioista on ottanut vakavasti WHO:n esityksen terveystilanteesta ja seurannut järjestön antamia suosituksia toimenpiteistä. WHO on ollut keskeinen toimija valtioiden tietoisuuden nostattajana, ja on vaikea kuvitella, miten kansalliseen kriisivalmiuteen olisi siirrytty ilman WHO:n roolia.

Ainoa varteenotettava mahdollisuus globaalin kriisin julistamiseen ja poikkeuspolitiikkaan epäonnistui YK:n turvallisuusneuvostossa. Ranska ja Tunisia ehdottivat päätöslauselmaa, joka vaati yleistä ja välitöntä vihollisuuksien lakkauttamista valtioiden välillä (*France 24* 2020). Lauselma ei kuitenkaan edennyt äänestykseen Yhdysvaltain vastustuksen vuoksi (Borger 2020b). Kysymykset siitä, olisiko turvallisuusneuvoston päätös täyttänyt kriisin julistamisen kriteerit ja olisiko sen mahdollistamat poikkeusolot astuneet voimaan liian myöhään, jäävät näin ollen vaille vastausta.

Oma lukunsa on Euroopan unionin ajautuminen aluksi lähes sivustakatsojaksi Euroopan valtioiden julistaessa kansalliset terveystilanteensa. EU on näkyvämmän palauttanut toimijuuttaan vasta omaksuttuaan pandemian synnyttämän talouskriisinarratiivin ja keskittyttyään tuon kriisin hallitsemiseen. Unionin toimeenpaneva elin, Euroopan komissio, näyttää olevan vailla tarvittavaa valtaa ja legitimizeettiä itsenäiseen kriisin julistamiseen, tai se on haluton käyttämään sitä. Kevään mittaan jatkunut taloudellisia tukia koskeva kiistely ja kansalaiskeskustelu (Hadfield 2020) kertovat karusti kriisitapahtuman edessä, että komissiolta puuttuu etenkin yhtenäisyyttä ja solidaarisuutta luovaa emotionaalista valtaa.

Toinen versio kriisinarratiivista näkee liberaalin järjestelmän kriisin ytimenä kansainvälisen johtajuuden puutteen. Esimerkiksi Robert Kagan puhuu USA:n johtamasta liberaalista maailmanjärjestyksestä, jossa Yhdysvaltain poliittinen ja moraalinen johtajuus on perustunut toisaalta sen ylivoimaisen sotilaalliseen ja taloudelliseen valtaan sekä toisaalta maan kansallisiin liberaaleihin arvoihin, jotka Yhdysvallat istutti myös rakentamaansa kansainväliseen järjestelmään. (Kagan 2018, 8–9.) Myös John Ikenberry (2011a) on painottanut Yhdysvaltain roolia ”hyväntahtoisena hegemonina”, joka on toisesta maailmansodasta lähtien luonut ja johtanut liberaalia hegemonista järjestystä. Taustalla on teoria hegemonisesta stabiliteetista (engl. *Hegemonic Stability Theory*, HST), jonka mukaan vakain mahdollinen maailmanjärjestys rakentuu hierarkkisesti niin, että pyramidin huipulla on yksi valtakeskittymä ylitse muiden. Teorian mukaan kansainvälinen järjestelmä – ja sen puitteissa yhteistyö ja maailmantalous – vaativat hegemonin, jonka oma intressi on ylläpitää järjestelmää joko pakkokeinoin, tai kuten Ikenberryn versiossa, kannustimien ja suostuttelun avulla (Acharya 2018, 47; Hurrell 2008, 71). Jos johtajuutta ei koeta legitimiinä, jäljellä on vain pakottava valta.

Sekä Kaganin että Ikenberryn hahmotelmassa liberaalia järjestystä ei ole ilman Yhdysvaltain hegemoniaa, ja siten Yhdysvaltain kyvyttömyys tai haluttomuus toimia johtajana laukaisee automaattisesti järjestelmän kriisin. Kagan arvioi, että ilman Yhdysvaltain johtajuutta maailma palaa moninapaiseen järjestelmään, jossa suurvallat kamppailevat vallasta tuhoisin seurauksin. Seurauksena olisi katastrofi: joko ei-liberaali järjestys, tai todennäköisemmin,

puhdas kaaos. (Kagan 2018, 160, 162–163.) HST:n näkökulmasta covid-19 on paljastanut globaalin johtajuusvajeen. Hegemoninen järjestelmä mahdollistaa muutoksen periaatteessa, mutta järjestelmän heikkeneminen ja johtajuuden puute johtaa kyvyttömyyteen luoda kansainvälistä poikkeusajan politiikkaa.

Viime vuosikymmenet liberaalia kansainvälistä järjestystä on totuttu lähestymään globalisaation ja yleisesti uusklassisten talousteorioiden innoittamana. Tällainen uusliberaalinen maailmantalous perustuu pääoman, tavaran ja palveluiden vapaisiin markkinoihin ja globaaliin virtaan. Keskustelu järjestelmän resilienssistä on leimautunut uusliberaaliin talouteen, vaikka resilienssin käsitteellä on myös muita eriäviä määrittäyksiä (Corry 2014, 257–267). Jos hegemonisen stabiliteetin teorioissa järjestelmä taipuu tai kestää johtavan hegemonin myötä, globaalien markkinoiden resilienssi perustuu päinvastoin jäykistävän hierarkian ja säätelyn puuttumiseen. Uusklassinen talousteoria olettaa yksittäiset toimijat rationaalisiksi oman edun tavoittelijoiksi, jolloin järjestelmän resilienssi perustuu ensisijaisesti sen yksittäisten toimijoiden notkeuteen ja sopeutumiskykyyn.

Uusklassiseen teoriaan ei ole sisäänrakennettu mahdollisuutta koko järjestelmän muutokseen kriisin kautta, vaan se nojaa palautumiseen yksittäisistä iskuista. Vallitsevat kansalliset ja kansainväliset talousennusteet heijastavat tätä tulkintaa. Puhutaan notkahduksesta ja paluusta ”normaaliin” (ks. esim. Isotalus 2020), mutta ei niinkään siitä, pitäisikö koko globalisaation perusteet arvioida uudelleen. Toisaalta mikrotasolla tämän suuntainen arviointi todennäköisesti yleistyy: taloudelliset toimijat harkitsevat uudelleen pitkien globaalien hankintaketjujen riskejä ja matkustamisen tuomia uhkia. Monet jo aiemmin uusliberaalia talousjärjestelmää kritisoineet ovat toivoneet koronakriisistä lopullista naulaa tuohon järjestelmään, samalla kun toiset asiantuntijat ja poliitikot pyrkivät uusintamaan uusklassisen talousteorian ainoana legitimiä tietämisen metodina ja siten politiikan ohjenuorana (Harjuniemi 2020).

Uusliberalistisen ajattelun ytimessä on ollut valtion kontrollin näkeminen pahana ja vapaat markkinat mahdollistajana. Nyt paradoksaalisesti valtioiden rooli turvallisuuden tuottajana ja takaajana on korostunut ja äärimmilleen venytetyt taloudellisen tehokkuuden nimiin vannovat tuotantoketjut ovat osoittaneet haavoittuvuutensa ja kyvyttömyytensä vastata akuuttiin terveysuhkaan. Chomskya lainaten kriisi on paljastanut globaalin markkinatalouden kollektiivisen irrationaalisuuden: yksittäisten toimijoiden tehostamista ja voittoa korostavat toimet voivat heikentää koko järjestelmän kykyä kestää poikkeuksellisia uhkia (Polychroniou 2020). Järjestelmätasolla päähuomio ei ole kuitenkaan ollut Chomskyn tavoin uusliberaalin järjestelmän kriittisessä arvioinnissa, vaan siinä, kuinka kansalliset poikkeustoimet sekä taloudellisen nationalismien nousu uhkaavat liberaalia talouspolitiikkaa ja kansainvälisen kaupankäynnin vapautta (Norrlof 2020). Stephen Waltin ja muiden (2020, 10) sanoin, pandemian jälkeinen maailma on ”vähemmän avoin, vauras ja vapaa”.

Päätäntö

Teoreettinen viitekehysemme auttaa ymmärtämään koronakevään aikana kuultua kriisipuheiden kirjoja sekä pohtimaan liberaalien demokratioiden ja liberaalin kansainvälisen järjestelmän kykyä tai kyvyttömyyttä reagoida ennakoimattomiin uhkiin. Viitekehysemme

keskiössä on käsitteellinen jako: kriisitapahtuma, jonka ympärille on kietoutunut erilaisia kriisiväitteitä, sekä lopulta mahdollinen kriisin julistaminen, poikkeus normaalista. Jaottelun voi käsittää myös turvallistamisprosessin askeleina ja kaikkiin kolmeen askeleeseen liittyvä oleellisesti ontologisen turvattomuuden kokemus.

Tarkastelemistamme liberaaleista demokratioista esimerkiksi Suomi ja Yhdysvallat ovat turvautuneet kriisin julistamiseen terveysturvallisuuden narratiivin perusteella. Jo muutama kuukausi julistuksen jälkeen on ollut havaittavissa normaalin poliittisen tilan vähittäinen palautuminen. Suomessa kriisin julistusta seurasi laaja konsensus ja hyväksyntä, joka on purkautunut vaiheittain. Ensin terveysturvallisuuden narratiivia haastamaan nousivat erilaiset muut kriisinarratiivit. Lopulta itse kriisinhallintastrategia, joka alun perin pyrittiin retorisesti sulkemaan poliittisen ulkopuolelle, on tullut poliittisen debatin osaksi. Kriisin julistamisen luoman konsensuksen hetkeä ja poikkeusajan politiikan vähittäistä purkautumista on seurannut kriisiväitteen kohteena olevan ilmiön arkipäiväistyminen ja sopeutuminen sen muodostamaan uhkaan. Vaikuttaa siltä, että viruksen uhkaa ei koeta enää laajalti samalla tavoin eksistentiaalisena. Alun perin huolestuttavina koetut tilastot kuolleista ja sairaalahoidossa olevista menettävät merkitystään. Kehitystä tietenkin tukee juurikin kokonaisuuhrimäärän rajallisuus ja hiipuva epidemia.

Yhdysvalloissa kriisistrategia puolestaan on säilynyt avoimen poliittisena, eikä maassa ole lopulta syntynyt laajaa konsensuksen hetkeä. Osatekijänä on osavaltioiden linjojen ja toimien sekä liittovaltion hallituksen välinen jännite. Liittovaltiotasolla kriisin julistus jäi lopulta vaimeaksi ja siirtymä terveysturvallisuudesta talouskriisiväitteeseen oli nopea. Tilanne onkin lopulta ennemmin ruokkinut polarisaatiota, sillä pandemia on kohdellut eri väestönsia eri tavoin ja puoluepolitiikka tuli mukaan kuvioon näyttävästi viimeistään siinä vaiheessa, kun presidentti Trumpin tukijat lähtivät kaduille osoittamaan mieltään osavaltioiden poikkeustoimia vastaan – presidentin tuella (Gabbatt 2020; Mudde 2020).

Ruotsi on tarkastelemistamme tapauksista erikoisin ja vaikeimmin tulkittavissa. Paperilla maassa ei ole julistettu lainkaan eksistentiaalista kriisiä vaan pyritty rakentamaan kuva hallinnasta ja turvallisuudesta käsittelemällä covid-19-tautia normaalin terveysturvallisuuden keinoin. Toisaalta, koska kriisitapahtumaa koskevat tulkinnot ovat kansainvälisiä, kansallisella tasolla omaksutut kriisi- tai epäkriisiväitteet eivät yksinään pysty estämään ontologisen turvallisuusvajeen syntyä. Jos kansallisesti tarjottu koronan ”normaalistaminen” ei onnistu vastaamaan ontologisen turvattomuuden tunteeseen, jäljellä voi olla pitkittynyt ja syvä poliittinen kriisi sekä poliittisen luottamuksen menetys. Ulkopuolisten synkkiin kuolleisuuslukuihin kohdistama huomio tai ruotsalaisiin matkustajiin kohdistuvat erityisrajoitukset on koettu kansallista ylpeyttä loukkaavina ja ontologisen turvattomuuden kokemusta vahvistavina, johon kansallistuntoa vahvistavat äänet ovat tarjonneet vastauksen (Gustavsson 2020). Touko-kesäkuun vaihteeseen tultaessa konsensus on alkanut Ruotsissakin rakoilla: ensin eriävien asiantuntijalausuntojen muodossa ja lopulta kriisi on myös vähä vähältä politisoitunut (Pelli 2020).

Kriisin julistus kohdistuu aina poliittiseen sitä rajaavasti, mutta on aiheellista kysyä, voiko se myös mahdollistaa demokraattisen epätavanomaisen politiikan ja siten auttaa yhteiskuntaa sopeutumaan ja ehkä myös muuttumaan lyhyellä sekä pitkällä aikavälillä. Muodostavatko kriisin julistus ja ontologinen turvattomuus pelkästään itseään toteuttavan kehän, jossa kol-

lektiivinen turvattomuuden tunne toisaalta vaatii hallinnolta reaktioita ja hallinto toisaalta pyrkii luomaan ontologista turvattomuutta oikeuttaakseen poikkeuspolitiikan? Kehän, jonka lopputuloksena on yksinkertaistavia tulkintoja, ehdottomuutta, polarisaatiota ja schmittiläistä jakoa ystäviin ja vihollisiin? Vai voiko ajatella, että kriisinjulistus päinvastoin mahdollistaa yhtenäisyyden ja konsensuksen hetken? Että se antaa tilaa luovalle ja rakentavalle reagoinnille uhkan edessä, antaa uskottavan lupauksen ontologisen turvallisuuden ja hallinnan tunteen palaamisesta – ja siksi ehkäisee polarisaatiota – ja lopulta tarjoaa vision paluusta demokraattiseen normaaliin, joka saattaa olla uudenlainen demokraattinen normaali?

Ehkäpä näitä kahta kehityskulkua ei edes tule nähdä toisensa poissulkevinä vaihtoehtoina, koska todellinen politiikka on aina epätäydellistä ja ristiriitaista. Näin molemmat tendenssit voivat olla läsnä yhtä aikaa ja voimme tarkastella koko prosessia vasta pidemmästä aikaperspektiivistä. Koronakevään osalta artikkelimme kysymysten empiirinen tarkastelu on toistaiseksi vielä vajavaista. Tämänhetkinen empiirinen tieto eri maista on kaikissa tapauksissa ”poliittista” ja valikoitunutta, ja tutkijoina olemme myös itse osa ilmiötä. Lisäksi tilanne ympärillämme elää jatkuvasti. Empiiriset esimerkkimme antavat kuitenkin alustavan mahdollisuuden testata teoreettista viitekehikkoamme. Aika tulee osoittamaan muodostuuko kriisinjulistuksesta uusi uhka liberaaleille demokraatioille vai onko ongelmallisempaa, jos kriisi jää julistamatta ja ontologinen turvattomuus jää ilman vastausta. Samoin kysymyksemme siitä, ovatko käsillä olevat kriisinjulistukset enemmän esimerkkejä negatiivisesta turvallistamisesta vai kenties demokraattisesta epätavanomaisesta politiikasta, vaatii vielä systemaattisempaa empiiristä tutkimusta.

Kriisitapahtumaa koskevat tulkinnat ja merkityksenannot ovat ylijärjaisia, mutta silti näkymätön ja ennakoimattomasti käyttäytyvä virus koetaan ensisijaisesti omaan ruumiiseen, perheeseen, yhteisöön ja elämäntapaan kohdistuvana eksistentiaalisena uhkana. Kun ontologinen turvattomuuden tunne on rajautunut, myös odotukset hallinnasta, ontologisen turvallisuuden palauttamisesta, kohdistuvat konkreettiseen elämänpiiriin. Huomio kiinnittyy hyvin luonnollisesti kansalliseen kontekstiin, vaikka onkin selvää, että käsillä on globaali uhka. Pandemia on tehnyt näkyväksi julmalla tavalla maailman keskinäisriippuvuuden ja miten kaikki maailman maat niin rikkaassa ”lännessä” kuin köyhässä ”globaalissa etelässä” ovat yhteydessä ja keskinäisriippuvaisia myös monin muin tavoin kuin pelkästään taloudellisin sitein. Erikoiseksi tilanteen tekee se, että pandemioista ja muista ylijärjaisistä haasteista on puhuttu kansallisella ja kansainvälisellä tasolla pitkään, mutta siitä huolimatta covid-19 on koettu ennakoimattomaksi kriisiksi, eikä siihen ole kyetty reagoimaan normaalein kansainvälisen diplomatian keinoin. Tehokas globaali vastaus globaaliin uhkaan on käytännössä jäänyt uupumaan eikä sitä ole edes laajalti kaivattu, koska ontologinen turvattomuuden tunne on ollut niin kansallisesti ja paikallisesti rajattua.

Vaikka koronakriisi on esitetty myös liberaalin kansainvälisen järjestyksen kriisinä, useimmat väitteen esittäjät eivät ole nähneet muospainetta, vaan osoittaneet enemmän halua pelastaa vanha järjestys. Jos mietimme kysymystä laajemmasta perspektiivistä ja oletamme, että maapallo tulee kohtaamaan seuraavina vuosina uusia ennakoimattomia uhkia, kysymys liberaalin järjestelmän kyvystä sopeutua ja muuntautua on olennainen. Nyt kansainvälisen

järjestelmän on navigoitava koronapandemian ympäri ilman kansainvälistä kriisinjulistusta. Yksiselitteistä tahoja, jolla olisi globaalilla tasolla sekä schmittiläinen suvereniteetti julistaa poikkeustila että emotionaalista valtaa koota maailmankansalaiset yhteen poikkeuksellisen tai epätavanomaisen politiikan taakse, on mahdotonta nimetä. Toteen jää näyttämättä, olisiko hegemonisten stabiliteettiteorioiden globaalilla johtajalla (Yhdysvalloilla), tai liberaalin internationalismin monenkeskisen yhteistyön ihanteen pohjalta YK:n turvallisuusneuvostolla, ollut kykyä julistaa kriisi. Kriisin julistuksen puuttuessa puuttuu myös kyky äkilliseen reagointiin.

Liberaali järjestys on aiemminkin osoittautunut sekä sitkeäksi että muuntautumiskykyiseksi (Lehti & Pennanen 2020a). Muutos ei kuitenkaan ole ollut niinkään äkkinäistä siirtymistä epätavanomaiseen politiikkaan, vaan hidasta ja näkymätöntä. Tätä taustaa vasten ei voida poissulkea sitä ajatusta, että vaikka liberaali kansainvälinen järjestelmä ei olekaan vastannut covid-19-tautiin perustuvaan kriisitapahtumaan ja sen ympärillä velloviin kriisiväitteisiin kansainvälisellä kriisinjulistuksella sekä selvärajaisella ja nopealla muutoksella, luova muutos voi silti olla mahdollinen pitkällä tähtäimellä, ilman turvautumista poikkeusolojen politiikkaan. Kansainväliset toimijat voivat ottaa oppia tapahtuneesta ja kehittää järjestelmän kykyä reagoida yllättäviin uhkiin. Ne voivat pyrkiä hankkimaan jonkinasteista emotionaalista valtaa luodakseen orastavaa globaalia solidaarisuutta ja tukea tarvittaville muutoksille. Muutosta voi vauhdittaa globaali ontologisen turvattomuuden tunne ja kriisikokemus, mutta historian valossa kansainvälisen monenkeskisen diplomatian ja yhteistyön puskemat muutostoi- met ovat usein ennemminkin kankeita, hitaita, vähäisiä tai jäävät kokonaan luonnospöydälle. Tällöin globaaleihin haasteisiin vastaaminen ja varsinkin nopea reagointi ennakoimattomiin uhkiin jää jatkossakin kansallisvaltioiden harteille.

Lähteet

- Acharya, Amitav (2018): *The End of American World Order*. Cambridge: Polity.
- Agamben, Giorgio (2020): "The Invention of an Epidemic". *European Journal of Psychoanalysis*, 26.2.2020. <http://www.journal-psychoanalysis.eu/coronavirus-and-philosophers/>, 25.5.2020.
- Alcaro, Riccardo (2018): "The Liberal Order and its Contestations. A Conceptual Framework". *The International Spectator*, 53(1), 1–10.
- Ash, Timothy Garton (2020): "A better world can emerge after coronavirus. Or a much worse one". *The Guardian*, 6.5.2020. <https://www.theguardian.com/world/commentisfree/2020/may/06/better-world-coronavirus-young-europeans-democracy-universal-basic-income>, 19.5.2020.
- Beckett, Lois (2020): "Rightwing media and Donald Trump have supported demonstrators but they appear to represent a minority opinion". *The Guardian*, 18.4.2020. <https://www.theguardian.com/world/2020/apr/18/stay-at-home-order-protest-lockdown-maryland-texas-ohio>, 20.4.2020.
- Bettelheim, Adriel (2020): "What's in Trump's three-phase reopening plan". *Politico*, 17.4.2020. <https://www.politico.eu/article/whats-in-trumps-three-phase-reopening-plan/>, 30.4.2020.
- Borger, Julian (2020a): "Trump offers rosy predictions for coronavirus testing as US passes 1m cases". *The Guardian*, 29.4.2020. <https://www.theguardian.com/us-news/2020/apr/28/donald-trump-coronavirus-us-economy-testing>, 30.4.2020.
- Borger, Julian (2020b): "US blocks vote on UN's bid for global ceasefire over reference to WHO". *The Guardian*, 8.5.2020. <https://www.theguardian.com/world/2020/may/08/un-ceasefire-resolution-us-blocks-who>, 27.5.2020.

- Cavada, Silja Lanas (2020): ”Unkari on diktatuuri”. *Suomen Kuvalehti*, 9.4.2020. <https://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/unkari-on-diktatuuri-miksi-orban-ei-voinut-suostua-maaraaikaiseen-poikkeustilaan-ihmettelee-tutkija/>, 4.6.2020.
- Clark, Ian (2009): ”Bringing Hegemony Back in: The United States and International Order”. *International Affairs*, 85(1), 23–36.
- Collinson, Stephen (2020): ”Trump’s big show of opening the economy will hide the real story”. *CNN*, 16.4.2020. <https://edition.cnn.com/2020/04/16/politics/donald-trump-economy-coronavirus-pain/index.html>, 5.5.2020.
- Corry, Olaf (2004): ”From Defense to Resilience: Environmental Security beyond Neo-liberalism”. *International Political Sociology*, 8(3), 256–274.
- Cox, Robert (1993): ”Gramsci, Hegemony and International Relations: An Essay in Method”. Teoksessa: S. Gill (toim.) *Gramsci, Historical Materialism and International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press, 49–66.
- Dombrowski, Michael (2020): ”The Possibility of Pandemic as a Security Issue: The Coronavirus Case”. *Journal of Diplomacy*, 17.2.2020. <http://blogs.shu.edu/journalofdiplomacy/2020/02/the-possibility-of-pandemic-as-a-security-issue-the-coronavirus-case/>, 29.4.2020.
- Flockhart, Trine (2016): ”The problem of change in constructivist theory: Ontological security seeking and agent motivation”. *Review of International Studies*, 42(5), 799–820.
- France 24* (2020): ”France, Tunisia urge UN Security Council to adopt Covid-19 resolution”. 6.5.2020. <https://www.france24.com/en/20200506-france-tunisia-urge-un-security-council-to-adopt-covid-19-resolution>, 29.5.2020.
- Gabbatt, Adam (2020): ”Michigan conservatives hail protest success – and set sights on Trump’s re-election”. *The Guardian*, 25.4.2020. <https://www.theguardian.com/us-news/2020/apr/25/michigan-protests-coronavirus-trump>, 27.4.2020.
- Geoghegan, Peter & Mary Fitzgerald (2020): ”The ‘lockdown sceptics’ want a culture war, with experts as the enemy”. *The Guardian*, 18.5.2020. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2020/may/18/lockdown-sceptics-coronavirus-brexit>, 19.5.2020.
- GHS (2019): *The Global Health Security (GHS) Index. Building Collective Action and Accountability*. <https://www.ghsindex.org/report-model/>, 28.4.2020.
- Gustavsson, Gina (2020): ”Has Sweden’s coronavirus strategy played into the hands of nationalists?”. *The Guardian*, 1.5.2020. <https://www.theguardian.com/world/commentisfree/2020/may/01/sweden-coronavirus-strategy-nationalists-britain>, 29.5.2020.
- Guterres, Antonio (2020): ”We must ensure a sufficiently global and coordinated response to the pandemic, then build resilience for the future”. *The Guardian*, 2.4.2020. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2020/apr/02/un-secretary-general-coronavirus-crisis-world-pandemic-response>, 25.5.2020.
- Hadfield, Amelia (2020): ”Coronavirus: what is the European Union doing to manage the crisis?”. *The Conversation*, 1.4.2020. <https://theconversation.com/coronavirus-what-is-the-european-union-doing-to-manage-the-crisis-135097>, 27.5.2020.
- Harjuniemi, Timo (2020): ”Onko korona uusliberalismin kriisi?”. *Tutkijaliitto*, 26.5.2020. <https://tutkijaliitto.wordpress.com/2020/05/26/onko-korona-uusliberalismin-kriisi/>, 28.5.2020.
- Hogan, Jeremy (2020): ”Protesters rally against ‘stay-at-home’ order in Indianapolis”. *Bloomingtonian*, 19.4.2020. <https://bloomingtonian.com/2020/04/19/protesters-rally-against-stay-at-home-order-in-indianapolis/>, 8.5.2020.

- Holmes, Kristen (2020): "Trump is frustrated and 'chomping at the bit' to reopen America and the economy". *CNN*, 18.4.2020. <https://edition.cnn.com/2020/04/18/politics/trump-economy-coronavirus/index.html>, 5.5.2020.
- Holton, Robert (1987): "The idea of Crisis in Modern society". *The British Journal of Sociology*, 38(4), 501–520.
- Hopf, Ted (2017): "Russia Becoming Russia". Teoksessa: G. Hellmann & B. Herborth (toim.) *Uses of the West: Security and the Politics of Order*. Cambridge: Cambridge University Press, 203–228.
- Hurrell, Andrew (2007): *On Global Order: Power, Values, and the Constitution of International Society*. Oxford: Oxford University Press.
- Ikenberry, G. John (2011a): *Liberal Leviathan: The Origins, Crisis, and Transformation of the American World Order*. Princeton: Princeton University Press.
- Ikenberry, G. John (2011b): "The Future of the Liberal World Order". *Foreign Affairs*, 90(3), 56–68.
- IPI (2020): "New 'fake news' law stifles independent reporting in Russia on COVID-19". *International Press Institute*, 8.5.2020. <https://ipi.media/new-fake-news-law-stifles-independent-reporting-in-russia-on-covid-19/>, 4.6.2020.
- Isotalus, Päivi (2020): "Koronavirus iski talouteen – tuleeko notkahduksesta V:n, U:n vai L:n muotoinen?". *Kauppalehti*, 12.3.2020. <https://www.kauppalehti.fi/utiset/koronavirus-iski-talouteen-tuleeko-notkahduksesta-vn-un-vai-ln-muotoinen/7606da08-c78b-4ecc-87da-ad8874cf28b6>, 28.5.2020.
- Jahn, Beate (2018): "Liberal internationalism: historical trajectory and current prospects". *International Affairs*, 94(1), 43–61.
- Kagan, Robert (2018): *The Jungle Grows Back: America and Our Imperiled World*. New York: Alfred A. Knopf.
- Kalkman, Jori Pascal (2019): "Understanding the social construction of crises: Comparing the crisis-as-claim model with securitization theory". *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 27, 423–424.
- Kalyvas, Andreas (2008): *Democracy and the Politics of the Extraordinary: Max Weber, Carl Schmitt, and Hannah Arendt*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kim, Tae Hoon (2020): "Why Sweden is unlikely to make a U-turn on its controversial Covid-19 strategy". *The Guardian*, 22.5.2020. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2020/may/22/sweden-u-turn-controversial-covid-19-strategy>, 25.5.2020.
- Kirby, Jennifer (2020): "States vs. Trump on economic reopening, France extends lockdown: Tuesday's coronavirus news". *Vox*, 14.4.2020. <https://www.vox.com/2020/4/14/21220521/coronavirus-update-cuomo-news-trump-france-great-lockdown>, 5.5.2020.
- Kissinger, Henry (2020): "The Coronavirus Pandemic Will Forever Alter the World Order". *Wall Street Journal*, 3.4.2020.
- Koselleck, Reinhart & Michaela Richter (2006): "Crisis". *Journal of History of Ideas*, 67(2), 35–40.
- Kreide, Regina (2019): "The Power of Border Politics: On Migration in and outside Europe". Teoksessa: R. Kreide & A. Langenohl (toim.) *Conceptualizing Power in Dynamics of Securitization: Beyond State and International System*. Baden-Baden: Nomos Verlag, 67–90.
- Kulmuni, Katri (2020): "Poikkeusolojen ratkaisuja". *Valtiovarainministeriö*, 16.3.2020. https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/10623/poikkeusolojen-ratkaisuja, 20.4.2020.
- Kuypers, Jim (1997): *Presidential Crisis Rhetoric and the Press in the Post-Cold War World*. Westport: Praeger.
- Lehti, Marko & Henna-Riikka Pennanen (2020a): "Beyond Liberal Empire and Peace: Declining Hegemony of the West?". Teoksessa: M. Lehti, H.-R. Pennanen & J. Jouhki (toim.) *Contestations of Liberal Order: The West in Crisis?* Cham: Palgrave, 17–59.

- Lehti, Marko & Henna-Riikka Pennanen (2020b): ”Crises of the West: Liberal Identities and Ontological (In)Security”. Teoksessa: M. Lehti, H.-R. Pennanen & J. Jouhki (toim.) *Contestations of Liberal Order: The West in Crisis?* Cham: Palgrave, 61–97.
- Luce, Edward (2018): *The Retreat of Western Liberalism*. Lontoo: Abacus.
- Marin, Sanna (2020a): ”Pääministerin ilmoitus Suomen varautumisesta koronaviruksen mahdolliseen leviämiseen”. *Valtioneuvoston viestintäosasto*, 27.2.2020. https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/10616/paaministerin-ilmoitus-suomen-varautumisesta-koronaviruksen-mahdolliseen-leviamiseen, 29.4.2020.
- Marin, Sanna (2020b): ”Pääministeri Marinin puhe eduskunnassa 17.3.2020”. *Valtioneuvoston viestintäosasto*, 18.3.2020. https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/10616/paaministeri-marinin-puhe-eduskunnassa-17-3-2020, 29.4.2020.
- Marin, Sanna (2020c): ”Pääministerin ilmoitus koronakriisin hoidosta”. *Valtioneuvoston viestintäosasto*, 29.4.2020. https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/10616/paaministerin-ilmoitus-koronakriisin-hoidosta, 29.4.2020.
- Mouk, Yascha (2020): ”For the First Time, I’m Doubting My Decision to Come to America”. *The Atlantic*, 28.3.2020. <https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2020/03/stayed-germany/608980/>, 28.4.2020.
- Mudde, Cas (2020): ”The ‘anti-lockdown’ protests are about more than just quarantines”. *The Guardian*, 21.4.2020. <https://www.theguardian.com/us-news/commentisfree/2020/apr/21/anti-lockdown-protests-trump-right-wing>, 22.4.2020.
- Neüff, Marta (2018): *Words of Crisis As Words of Power: The Jeremiad in American Presidential Speeches*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Norrlof, Carla (2020): ”COVID-19 and the Liberal International Order”. *FILA Comment*, maaliskuu 2020/11.
- OED Online (2020): ”crisis, n.”. *OED Online*, maaliskuu 2020. Oxford University Press. <https://www.oed-com>, 30.4.2020.
- Owen, Joseph (2020): ”States of Emergency, Metaphors of Virus, and COVID-19”. *Verso Books Blog*, 31.3.2020. <https://www.versobooks.com/blogs/4636-states-of-emergency-metaphors-of-virus-and-covid-19>, 25.5.2020.
- Parmar, Inderjeet (2018): ”The US-led liberal order: imperialism by another name?”. *International Affairs*, 94(1), 151–172.
- Pelli, Petja (2020): ”Ruotsin koronakonsensus särkyi”. *Helsingin Sanomat*, 3.6.2020. <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000006527984.html>, 3.6.2020.
- Pilke, Antti (2020): ”Korona voi mullistaa politiikkaa – Tutkija: Poikkeustilasta saattaa tulla uusi normaali”. *Yle*, 21.3.2020. <https://yle.fi/uutiset/3-11268086>, 25.5.2020.
- Polychroniou, C. J. (2020): ”Chomsky and Pollin: To Heal From COVID-19, We Must Imagine a Different World”. *Global Policy Journal*, 14.4.2020. <https://www.globalpolicyjournal.com/blog/14/04/2020/chomsky-and-pollin-heal-covid-19-we-must-imagine-different-world>, 11.5.2020.
- Qiu, Linda (2020): ”Trump’s Baseless Claim That a Recession Would Be Deadlier Than the Coronavirus”. *The New York Times*, 26.3.2020. <https://www.nytimes.com/2020/03/26/us/politics/fact-check-trump-coronavirus-recession.html>, 5.5.2020.
- Oxford Companion to Australian Politics (2007): ”Liberal democracy”. Teoksessa: B. Galligan & W. Roberts (toim.) *Oxford Companion to Australian Politics*. Oxford: Oxford University Press.
- Re, Gregg (2020): ”Fox News town hall: Trump predicts coronavirus vaccine by year’s end, vows ‘plague’ will pass”. *Fox News*, 4.5.2020. <https://www.foxnews.com/politics/trump-virtual-town-hall-america-together-returning-to-work-coronavirus-lincoln-memorial>, 5.5.2020.

- Regan, Helen, Emma Reynolds & Adam Renton (2020): "Over a quarter of the world's coronavirus deaths are in the United States". *CNN*, 27.4.2020. <https://edition.cnn.com/world/live-news/coronavirus-pandemic-04-27-20-intl/index.html>, 7.5.2020.
- Reynolds, Emma (2020): "Sweden says its coronavirus approach has worked. The numbers suggest a different story". *CNN*, 29.4.2020. <https://edition.cnn.com/2020/04/28/europe/sweden-coronavirus-lockdown-strategy-intl/index.html>, 30.4.2020.
- Roitman, Janet (2011): "Crisis". *Political Concepts: A Critical Lexicon*. <http://www.politicalconcepts.org/issue1/crisis/>, 31.1.2019.
- Rumelili, Bahar (2015): "Ontological (in)security and peace anxieties: a framework for conflict resolution". Teoksessa: B. Rumelili (toim.) *Conflict Resolution and Ontological Security: Peace anxieties*. Abingdon: Routledge, 10–29.
- Scheinin, Martin & Pauli Rautiainen (2020): "Koronakriisin uusissa toimissa valmiuslain nojalla ollaan nyt poikkeamassa ihmisoikeussopimuksista – valtioneuvosto leikkii jumalaa". *Perustuslakiblogi*, 26.3.2020. <https://perustuslakiblogi.wordpress.com/2020/03/26/martin-scheinin-pauli-rautiainen-koronakriisin-uusissa-toimissa-valmiuslain-nojalla-olla-nyt-poikkeamassa-ihmisoikeussopimuksista-valtioneuvosto-leikkii-jumalaa/>, 4.6.2020.
- Schmitt, Carl (2005/1922): *Political Theology. Four Chapters on the Concept of Sovereignty*. Chicago: University of Chicago Press.
- Shani, Giorgio (2020): "Securitizing 'Bare Life'? Human Security and Coronavirus". *E-International Relations*, 3.4.2020. <https://www.e-ir.info/2020/04/03/securitizing-bare-life-human-security-and-coronavirus/>, 25.5.2020.
- Smith, David & Lauren Gambino (2020): "Trump signals change in coronavirus strategy that could clash with health experts". *The Guardian*, 23.3.2020. <https://www.theguardian.com/world/2020/mar/23/trump-social-distancing-coronavirus-rules-guidelines-economy>, 30.4.2020.
- Spector, Bert (2019): "There is no such thing as a crisis: A critique of and alternative to the dominant crisis management model". *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 27, 274–279.
- Stevens, Harry & Shelly Tan (2020): "From 'It's going to disappear' to 'WE WILL WIN THIS WAR'". *The Washington Post*, 31.3.2020. <https://www.washingtonpost.com/graphics/2020/politics/trump-coronavirus-statements/>, 7.5.2020.
- Stokes, Doug (2018): "Trump, American hegemony and the future of the liberal international order." *International Affairs*, 94(1), 133–150.
- Trump, Donald (2020): "Remarks by President Trump, Vice President Pence, and Members of the White House Coronavirus Task Force in Press Briefing". *White House*, 9.3.2020. <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-vice-president-pence-members-white-house-coronavirus-task-force-press-briefing/>, 5.5.2020.
- UN (2020): "UN Chief Addresses the Global #COVID19 Crisis". *Youtube*, 19.3.2020. https://www.youtube.com/watch?time_continue=5&v=oFW-8pJTk7Q, 29.4.2020.
- UN News (2020b): "COVID-19: UN chief calls for global ceasefire to focus on 'the true fight of our lives'". 23.3.2020. <https://news.un.org/en/story/2020/03/1059972>, 25.5.2020.
- Walt, Stephen M. Robin Niblett, Kishore Mahbubani, G. John Ikenberry, Shannon K. O'Neil, Shivshankar Menon, Joseph S. Jr Nye, John R. Allen, Laurie Garrett, Richard N. Haass, Kori Schake & Nicholas Burns (2020): "After the Coronavirus". *Foreign Policy*, (236), Spring, 9–13.
- Williams, Michael (2015): "Securitization as political theory: The politics of the extraordinary". *International Relations*, 29(1), 114–120.